

Будні і неділя

Іван Керницький

Кожна вільна від служби неділя була для стрілочника Петра Канюки великим святом. З самого ранку він уперто та послідовно ваксував свої черевики, попльовував і далі ваксував, щоб світилися "на ґлянца". Потім приодягався в "цивільне", мастив вуси помадою, підпирав бороду штивним комірцем, розпинав на грудях краватку з головатою шпилькою і йшов до св. Юра на "Десятку".

На Святоюрській горі було гамірно й багатолюдно. Мов хмара сніжних метеликів, як весняний розспіваний дощ, немов червінці з розпростертої жмені — гомінко та дзвінко висипалась під Собор шкільна дітвора з ранішнього Богослуження. Дівчатка в білих суkenочках, з косичками обабіч голови, побравшись за руки, бігли кудись навмання, багато сміялись, пищали й щебетали, ніби не помічаючи хлопчиків, а завжди крадькома зиркаючи за ними, і було в цьому трохи невинної дитячої пустоти, а трішки вічної, як світ, жіночої кокетливості.

Але шибені хлопчиська, в куценьких штруксових штанях, з обсмаленими литками, похожими на сірнички, дивились не убік дівчаток! Щоб не гаяти марно часу, зараз же за церковною брамою поділилися на дві команди, посортувалися — хто іде "на поміч", хто "на крило", а хто в атаку, — і пустили на повний хід м'яча, що глухо бебехав об кам'яні груди подвір'я. А котрому не повезло допасти м'яча, той копав носиком черевика — і котив поперед себе тріску, камінець чи брусок цегли. І галас над тим усім здійсмався просто неймовірний!

Проти хвиль цього молодого прибою, що шумно розлився ген, аж на вулицю Шептицьких, сунули (в церкву неначе чорні ковчеги, шкандибали гуртками й поодиноці старосвітські тьоті й бабусі. Вони підпирались на ходу старомодними парасольками, у них поштиві, поскороджені зморшками обличчя, кожна несла хусточку з несміливою коронкою і грубий молитовник у жалобних палітурках...

За ними крокували звільна, потрясаючись з подагри, засушені, мов грибки, ц. к. поштові й залізничні емерити, наче живцем викроєні із старих альбомів фотографій, у своїх круглих "мельониках", у вузьких, трубочками, штанях, і з невмирущими "Розкопф-Патентами" на дебелих ланцюжках...

І так кожної неділі зустрічались тут, у підніжжі монументального білого Собору, під срібний гомін Любартового серця, — два світи, дві епохи, проходили одне мимо одного два покоління з двох межових сторіч, з яких одне буйно входило в життя, друге — відходило й гасло в тінях безконечності...

Гамірно й багатолюдно було на Святоюрській горі в такий недільний ранок, і все тут було таке зворушливо рідне, таке близьке, своє, і стрілочник Петро Канюка раз-у-раз застрягав у натовпі, мов корабель на міліні, він голосно й сердечно здоровкався з приятелями: Го, го! Дай нам, Боже, здоров'я! Що чувати? Стара біда?.. Добре, що нової нема!.. І витягалось, пане дзеяшку, капшук з тютюном, курилося й частувалося друзів,

а там хтось просить вогню: — проше, проше, — і читалося вголос ще мокрі від друкарської фарби клепсидри на церковному мурі: "О, той уже дав дуба — подивіться, хто би то подумав! І цей, неборак, переставився!"

А роїлося на тому ж таки мурі від усяких барвистих афіш і плакатів і про футбольні змагання "України" на площі Сокола-Батька, і про великий фестин у Луговому городі, і що Аматорський гурток Городецької дільниці виставить сьогодні "Дай серцю волю", початок година восьма, "сидячі білети", мовляв, по золотому, "стоячі" — тільки по п'ятдесят грошів.

Он дідок у чорних окулярах безупинно крутить катаринку, а катаринка до зарізу скучно терликає "Взяв би я бандуру". Красноперий птах екзотичної породи витягав закривленим дзьобом чиюсь долю, випсану на рожевому клаптику паперу, тільки за 5 грошів! А присадисті сільські дівчата, що приходили до Львова на службу дороблятися віна, а дороблялись, звичайно, нешлюбних дітей, читали вголос ці ворожіння одна одній, реготалися широко, як із гучномовців, і стригли очима до рекрутів...

Вони ж, бідні "гарбузи" з 33-го полку піхоти, щойно у свято 3-го травня заприсяжені на подвір'ї Цитаделі на вірність чужій "ойчизні", стояли, як барани, тісно збитою чередою, перестрашені, заголюкані, обстрижені "на нульку". Дисципліна й прокляті капрالی відай добре взяли їх у свої триби, коли хлопці виструнчувались і цокали закаблуками перед кожним фраєром, що носив рогату шапку, а на шапці —, оржелка"!

Ну, а в брамі, само собою, завжди вистойкували панночки і з привітною усмішкою чіпляли вам до ма-ринарки якісь паперчики... Тут щонеділі на щось збирали, бо ми бідні, не маємо держави, не маємо України, а як самі собі не поможемо, то ніхто нам не допоможе, тож, само собою, треба було щось капнути до пушки, як не на "Просвіту", то на "Рідну Школу" або "Захоронку", чи на вдови й сироти по священиках...

Стояв завжди у тій брамі, як живий болючий докір, інвалід УГА, що продавав газети: "Прошу закупити "Діло", "Новий Час", "Наш Прапор", щось цікаве почитати!" Та й попри нього, звичайно, годі було отак пройти, щоб нічого не купити, дармащо вдома був уже "Век Нови", ще з суботи, та що своє, то своє... І так, поки наш богомолець встиг роздивитись сюди-туди поміж людей, поки перекинувся з деким зайвим слівцем і нарешті добився до Божого місця, то згори, з проповідниці, уже гриміло стоголосою луною: "Во Ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа, Амінь. Слава Ісусу Христу!"

Це якраз парох Собору, о. пралат Леонтій Куницький, скінчили казати проповідь.

У церкві Петро Канюка правцював просто до тетраподу, цілував образ св. Юрія на коні і хрест, христився низько до землі і твердою пролетарською рукою бив себе в широкі груди. Потім садовився на своє місце в крилосі і пробував потихеньки, "шевським" басом, підтягати за хором "Господи, помилуй!" На Петра дивились з високих стін, неначе з потойбічної далі, достойні померклі обличчя князів Церкви — митрополитів, кардиналів, навколо нього зідхали старосвітські тьоті та бабусі і втирали невидимі сльози з сухих, зрештою, очей... Крізь вітражі у вікнах закрадалися в церкву миготливі веселки, тепле сонце цілувало Петра в лисий лоб і по руках, за вікнами по

небесних блакитних полях роз'їжджались білими колісницями хмари, і папська тіяра на голові Пія IX ставала раз фіолетна, раз золотиста, раз фіолетна, то знову золотиста... А час минав, а час неначе западався в м'яку прірву, і Петрові ставало так легко, та благо на душі, так невимовно благо...

Уже давно замовк під могутнім аркадним склепінням Собору громовий голос проповідника, вже давно загорілись павуки і заблиснули свічки на престолі, вже розснувався запашним оболочком дим з кадил, та стрілочник Петро Канюка вже не чув цього і не бачив... Він зразу, як той герой-Антей боровся з лихим духом, з бісовою оманю, він не піддавався і раз-у-раз пролуплював повіки, аж до болю витріщаючи очі на позолочених янголят, на портрети митрополитів, кардиналів, переступав з ноги на ногу, бо то й черевики, пся мать, вже починали його парити та й душно робилось, наче в лазні... Та лихі демони міцніші за смертну людську істоту, за нікчемний порох, струшений із стіп Всевишнього, за марну окрушинку в безмежжях всесвіту... І знемігся стрілочник Петро Канюка в надлюдській борні, а 12 годин нічної служби теж своє зробили, знемігся, сердешний, і задрімав...

А дими з кадил усе снуються та снуються, і ось у тих димах, як у ранне-досвітньому тумані, піднялась крилато до неба рука семафора... (а це священик обернувся від престолу до вірних і зробив рукою знак хреста...). І спалахнули світла, сигнальні світла, червоні, зелені, тисячі світел! — і забряжчали сигнальні дзвінки, тисячі тривожних дзвінків — дзін-дзін-дзін! — і столунно, розкотисто хлинули на третій шлях поїзди... поїзди, з усіх усюдів, з усіх кінців світу з'їхались раптом поїзди, і всі на третій шлях!

...І розгубився стрілочник Петро Канюка, стоїть отетерілий перед дежурною будкою з хоруговкою в руці, а навкруги нього поїзди... поїзди... поїзди мчать, шумлять, свистять... І застиг Петро Канюка, застиг та й обмертвів... Мати Христова, що ж це таке справді? Де дежурний станції, де начальник бюро руху?.. І хто їм, усім нараз, до тристенного лиха, подав знак заїздити?..

У смертній тривозі, весь змитий холодним потом, стрілочник Петро Канюка заметушився, стрепенувся й опритомнів... А то йому над головою електричні павуки горять-горять, а паламарі дзвонять-дзвонять, і хилиться навколішки народ, а з хору котиться-несеться: "Свят, Свят, Свят, Господь Саваот!"

Ну, слава ж Тобі, Господи, це був тільки сон!..

Петро Канюка винувато ховає від людей очі, підкладає під коліно хусточку і падає й собі навколішки, б'ється в груди та безліч разів безладно хреститься, наче хотів би наспіх переблагати Господа, що задрімав у Нього на Службі. А святе Господнє Провидіння над царськими воротами вибачливо жмурить до Петра всевидюче око, і якби промовляє: "Воістину кажу тобі, Петре-стрілочнику, менший твій гріх і менша твоя провина, коли ти здрімався тут, якби мав задрімати на своїй стійці о 10-ій годині 5 хвилин, коли на третій шлях влітає варшавський поспішний поїзд..."

Та й ніколи Петро не прогавив чи то, бува, не помітив того, коли по церкві йшли з тацією і збирали на віднову храму. Хоч би з найдальшого кутка з найбільшої тісноти, він зумів пробитись до таци, понад голови людей простягав руку з своєю лептою і з

брязкотом кидав "на Боже" 20 грошів.

Віддавши, таким чином, що Боже — Богові, Петро не дожидав уже кінця Богослуження, а зараз же бисто протискався до дверей, тримаючи високо, понад головою, свій новий капелюх, щоб його не пом'яли. Облитий рясним потом виходив з церкви і швидко прямував до шинку Максимяка на один "шніт", щоб трохи прохолодитись.

Так проминало йому дообіддя.

По обіді Петро Канюка брав під руку жінку, Канючиху, брали теж малого Леська, а коли збиралось на дощ, брали родинну парасоль, і, як достоїть статечній сім'ї міщанського роду, мандрували всі троє на "Великий фестин" до Лугового городу.

Тут уже було народу, як маку, духова оркестра під диригуванням пана професора Манька пригравала січові марші, громадяни об'їдалися морозивом, обпивалися лімонадою і дружньо засмічували мураву лушпинням з варених яєць. У брамі, замаєній синьо-жовтими прапорцями, два луговики контролювали квитки, а відділ луговичок, у зелених блюзочках і кашкетах, лаштувався до вправ хустинами.

Небо було чисте, синє, аж ніяково синє, щирозолотий соняшний щит висів високо над розмірним Львовом, задуманим у славу давніх днів. Рясно зеленілись Вулецькі узгір'я, скрізь на пагорбках порозкладав свої тіlesa дрібноміщанський люд і загоряв на сонці. На ставку при вулиці Ісаковича тихо-безшумно плавали човни, а на мініатюрному острівчику, що крився під осоками, хтось бренькав на гітарі і співав танго "Ля Пальома", про далекі мандри моряків у сизих далях океанів...

Жара поволі спадала, а фестин стояв у повному розгарі. Після вправ хустинами були вправи топірцями, а потім вільноруч, а там представники Замарстинова зробили коло брами маленьке замішання, бо вилаяли впорядників "кабанами" та "гайдамаками" і повитягали "коси". Але їх рішучим способом виперто за браму та відправлено просто на рятункову станцію.

На тому і скінчилася перша, святочна частина програми.

Далі йшли всякі несподіванки, колесо щастя, перегони в мішках та інші придибашки, що викликали загальну веселість. Один парубок, дрібочку під гумором, виграв на фанговій льотереї півня. Півень вихопився йому з рук і з розпучливим кукуріканням підскакував на спутаних ногах, а підхмелений парубок і хмара дітлахів пробували його впіймати. Два артисти-самородки, один довгий стріхатий, а другий малий круглий, мов бубон, перебралися за Пата і Паташона, плентались між публікою, гнули небилиці, переверталися, наче кльовни в цирку і насправжки ляпали один одного по пиці! А якийсь магік, у гімнастичних штанях, видряпався по двадцяти-метровій сосні, обструганій з кори, без одного сучка, високо, на самий чубок!

— розуміється, не даремно, а за кільце ковбаси і пляшку "Бачевського".

На малому помості, висипаному пісочком, танцювальні пари оббивали собі боки і місили ноги, але їм здавалось, що вони знаменито бавляться. В холодку, в приємному затишші під гіллястими капітанами стояв буфет, де продавали "канапки" і точили пиво з чопа. Стрілочник Петро Канюка смоктав пиво великою вухатою "гальбою", при чому

прижмурював очі і гірко кривився. Він мовчки цокався "гальбою" з візниками, з вантажниками, з похмурими робітниками цегельного заводу, які так само кривилися, попиваючи пиво, ніби ковтали власну кров, змішану з полином...

Жінки, Канючихи, Петро не силував до пива, вона сиділа собі між бабинцем, поникла, скулена, маленька, як дівчинка, і ссала м'ятові цукерки та берегла парасолю, щоб, бува, хто не свиснув, бо то на фестині народ шляється усякий... А Леська, того урвителя, вже давно не було коло неї, він зараз же повівся з такими, як він, вітрогонами, на Бульку — копати м'яча.

По трьох-чотирьох "гальбах" Петрові ставало шумно в голові і хмільно в очах, і він, спотикаючись та вимахуючи руками, протискався до помосту, тягнув за вишитий рукав першу з краю Ганнусю чи Марусю і йшов замахистої польки. Ще й притупував попарубоцьки: — Гоп-а!.. Інші пари спихали його з помосту на "сліпий тор", але Петро не був з тих, що дають собі плювати в кашу, він мав міцні лікті і йшов напробій, мов бугай, торуючи собі дорогу вузьким лобом, і цупко прижимав до себе круглобокі дівчата, що приходили з села до міста дороблятися віна...

Він там гасав собі з дівчатами, а на лавочці, самотою, сиділа Канючиха, маленька, тихенька, і вже не ссала м'ятових цукерків, а дві великі сльози висіли їй на віях... Та це так собі, віднесхочу, не знати й звідки вони взялися, ці сльози... Вона, Канючиха, ніколи голосно не плакала і не жалілась на свою долю, але хтозна, що тепер діялось їй у душі, може душа її ридала тихим, сирітським плачем і серце кривавилось, як рана, або ж ти збагнеш любяче жіноче серце, серце колишньої помивачки?

Отака вона була, тиха та смирна, ні-ні, вона не сердилась на нього за те, що він там доказував з дівчатами, нехай собі потанцює, це ж його празник, наробиться, нагарується цілий тиждень — стільки його відради. А він, самий-собою, не був батяр чи розтратник, і п'яниця не був, але ж неділя — неділею, неділя належала до нього. А вона... Ну, що ж, посидить собі і так, почекає на Леська, а там, ось і сонечко клониться за Білогорський ліс, вечоріє, у Василіянок уже дзвонять на Вечірню, і в костьолі на Потоцького дзвонять, і в церкві на Зибликевича вулиці, і в святої Магдалини, — роздзвонилося, розігралося над дахами Львова прозоре повітря, розспівалася мелодійно безмежна синява вечора — га, треба поволеньки збиратися додому, затопити в печі, пригріти шницлі і картоплю, бо він, чоловік, знову іде сьогодні на нічну зміну...

І так пропливало життя, так миналися й забувалися дні, і будні чергувалися з неділею, неділя була завжди одна, а буднів — так багато, і всі подібні один до одного, як вагони товарного поїзду... Вони котились і котились наперед, навантажені людським горем і радощами, обманним щастям і тихим смутком, у світи... у світи... у світи далекі-незнані, сіро й одноманітно відстукували свій час по вузьких рейках життя і все ближче та ближче приближались до отої останньої станції на світі, звідки вже каса квитків не продає, а за продані — грошей не повертає...